

УДК 376.1-056.37

НАВЧАННЯ ТА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПОРАДИ ПЕДАГОГАМ

Олена Чеботарьова, Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, м. Київ, Україна; olena.chebotareva@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-4560-3708

У статті розкривається актуальність проблеми організації навчання і підтримки учнів з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах запровадження воєнного стану в країні. Представлено аналіз літературних джерел, нормативних документів і сучасних вітчизняних досліджень щодо проблем підтримки і допомоги учням з особливими освітніми потребами в умовах кризових викликів і перспектив їх вирішення.

Представлено методичні рекомендації фахівцям щодо організації допомоги і навчання дітей в умовах воєнного стану, презентовано сучасне навчально-методичне забезпечення навчання учнів з порушеннями інтелекту. Акцентується увага на необхідності врахування під час навчання певних психофізичних обмежень у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.

Окреслено вагомість інформаційно-комунікаційних технологій для дистанційного навчання учнів з особливими освітніми потребами, необхідність створення системи навчальних ресурсів для школярів. Репрезентовано серію актуальних навчально-методичних посібників, які висвітлюють питання організації, забезпечення методичного супроводу онлайн-навчання дітей; представлено важливі корекційні прийоми, дотримання яких сприятиме підвищенню ефективності освітнього процесу учнів з порушеннями інтелектуального розвитку. Особлива увага приділяється необхідним психолого-педагогічним умовам психологічного налаштування учнів до нового розпорядку дня, максимальному врахуванню індивідуальних психофізичних можливостей дітей, використанню різних способів передачі інформації тощо. Акцентується увага на перспективі подальшого дослідження з окресленої проблематики.

Ключові слова: учні з порушеннями інтелектуального розвитку, дистанційне навчання, інформаційно-комунікаційні технології, психоемоційний стан, спеціальні методи і прийоми, практичні рекомендації.

Olena Chebotaryova, Mykola Yarmachenko Institute of Special Education and Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Education and support of children with intellectual disabilities in conditions of war: advice for teachers

The article reveals the relevance of the problem of organizing education and supporting students with intellectual disabilities in conditions of the introduction of martial law in the country. The analysis of literary sources, regulatory documents and modern domestic research on the problems of support and assistance to students with special educational needs in condition of crisis challenges and prospects for their solution is presented.

© Чеботарьова О., 2022

Methodical recommendations for specialists regarding the organization of assistance and education of children in condition of martial law are presented, and modern educational and methodological support for the education of students with intellectual disabilities is presented. Emphasis is placed on the need to take into account during education certain psychophysical limitations of children with intellectual disabilities. The importance of information and communication technologies for distance education of students with special educational needs, the need to create a system of educational resources for schoolchildren is outlined. A series of actual teaching and methodical manuals is represented, which highlight the issues of organization, provision of methodical support for online education of children; important corrective techniques are presented, the observance of which will contribute to increasing the effectiveness of the educational process of students with intellectual disabilities.

Special attention is paid to the necessary psychological and pedagogical condition for the psychological adjustment of students to the new daily routine, maximum consideration of the individual psychophysical capabilities of children, the use of various methods of information transmission, etc. Attention is focused on the perspective of further research on the outlined issues.

Keywords: students with intellectual disabilities, distance learning, information and communication technologies, psycho-emotional state, special methods and techniques, practical recommendations.

Актуальність дослідження. Події в нашій країні, викликані воєнною агресією Росії проти України, призвели до численних людських втрат, вимушених переміщень, економічних потрясінь, дезадаптації серед населення. Війна вплинула на всі сфери життя, у тому числі і на освіту.

Нині всім учасникам освітнього процесу дітям, педагогам, батькам, необхідна вчасна психолого-педагогічна підтримка і допомога, щоб вистояти і зберегти своє емоційне і психічне здоров'я, уберегти себе і близьких, продуктивно працювати на благо нашої країни задля перемоги.

Діти відчувають постійний страх, розгубленість, тривогу, здригаються від вибухів, не розуміють нове переміщення в безпечне місце (бомбосховище), опиняються в ступорі або мають істерики під час сирен повітряної тривоги та інші негативні психічні прояви.

У кризових ситуаціях саме дорослий стає опорою для дітей, допомагає контролювати їхній психоемоційний стан. За цих умов учитель є не лише носієм знань, а й джерелом психологічної підтримки і корекційної допомоги. Учитель може зробити досить багато для учнів: заспокоїти, переключити їхню увагу від тривожних новин, дати відчуття захищеності, створити психологічний комфорт, зменшити напругу і стрес. Зрештою, уже саме повернення до навчання, постійний контакт з педагогами та однокласниками допоможуть дітям відчути стабільність і відновити відчуття безпеки.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Питання впливу військових подій на освітній процес в Україні висвітлено в наукових працях вітчизняних учених (В. Засенко, В. Кремень, В. Луговий, О. Ляшенко, С. Максименко, Л. Прохоренко, 2022, С. Сисоєва, М. Слюсаревський, О. Топузов та ін.) [1 ;4].

У спеціальній освіті означену тематику представлено в наукових працях сучасних дослідників (О. Бабяк, Н. Баташева, А. Душка, В. Засенко, В. Кобильченко, Т. Костенко, С. Кульбіда, С. Литовченко, О. Орлов, Л. Прохорен-

ко, Ю. Рібцун, В. Шевченко, О. Чеботарьова, Н. Ярмола та ін.). Автори акцентують увагу на варіативності форм навчання дітей з особливими освітніми потребами (ООП) в умовах воєнного стану в країні, широкому використанні інформаційно-комунікаційних технологій у дистанційному навчанні дітей з ООП, використанні мобільних застосунків як засобу підтримки пізнавальної діяльності дітей, наголошують на важливості дотримання спеціальних умов корекційно-розвивального супроводу учнів в умовах кризових викликів, окреслюють шляхи підвищення інформаційно-комунікаційної компетентності педагогів, які працюють з дітьми в умовах спеціального та інклюзивного навчання.

У зарубіжних дослідженнях акцентується увага на наслідках збройних конфліктів для психічного здоров'я дітей (Lustig et al., 2004; Barenbaum et al., 2004; Betancourt & Williams, 2008; T. S. Betancourt & K. T. Khan, 2008). Зокрема, дослідження висвітлюють вплив травмуючих подій, пов'язаних з війною, на психіку дітей, що загалом призводить до порушення психічного здоров'я, а в деяких випадках – до тривалої психопатології в дітей і підлітків. Автори наголошують на ознаках емоційного неблагополуччя, зокрема стресі, депресії, підвищеній тривожності, страхах, фобіях, поведінкових проблемах і пропонують напрями психокорекційного впливу для подолання негативних станів у дітей.

Аналіз практичного досвіду засвідчує вагомість вчасної допомоги, підтримки і можливості навчання учнів з особливими освітніми потребами в умовах кризових викликів, у результаті яких стає можливим подолання психоемоційних розладів у дітей, подолання обмежень і розширення меж корекційно-розвивального навчання та супроводу.

Діяльність педагогічних працівників спеціальних та інклюзивних закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану спрямована на виконання низки завдань:

- забезпечення психолого-педагогічного супроводу дітей та їхніх родин;
- навчання і підтримка дітей та їхніх родин, які переміщені із зони бойових дій;
- проведення комплексу психологічних і соціальних заходів, спрямованих на профілактику і реабілітаційну роботу з дітьми з ООП;
- реалізація консультативно-психологічної, психокорекційної, психотерапевтичної роботи з дітьми з ООП і їхніми родинами;
- проведення профілактичної роботи з подолання травматизації та емоційного вигорання дітей і дорослих, які отримали травматичний досвід в умовах війни;
- розроблення навчально-методичного забезпечення щодо навчання, розвитку і підтримки дітей з ООП тощо.

Поряд з цим, важливим кроком на потреби сьогодення стало узагальнення отриманого практичного досвіду навчання і допомоги дітям з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах кризових викликів. Такі діти є особливо вразливими і незахищеними, на їхніх очах відбуваються страшні події, і більшість з них перебуває в стресі. Вони не можуть прийняти нову реальність, у яку вони потрапили.

Педагоги, які працюють з такими дітьми, відчувають значні труднощі в роботі і потребують методичних рекомендацій щодо допомоги та навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах кризових викликів.

Метою статті є висвітлення актуальних питань і методичних рекомендацій щодо підтримки та організації навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку (ППР) в умовах воєнного стану в країні.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети і розкриття тематики були використані методи пошуку, аналізу, систематизації та узагальнення дослідженого матеріалу.

Результати дослідження. Забезпеченню психологічної підтримки, корекційного супроводу і навчання як реалізації права особистості на рівний доступ до освіти сприяли розроблені МОН України нормативні документи, що надають загальні рекомендації закладам загальної середньої освіти щодо організації освітнього процесу в умовах воєнного стану в країні. Також важливим є узагальнення позитивного досвіду навчання учнів з ППР у спеціальних та інклюзивних закладах загальної середньої освіти на основі використання спеціальних методів і технологій навчання, використовуючи вагомі психокорекційні техніки і прийоми [2; 3].

Організація навчання учнів у безпечному освітньому просторі. Відповідно рекомендацій МОН України (лист від 06.03.2022 № 1/3371-22) для забезпечення всіх учасників освітнього процесу під час правового режиму воєнного стану освітній процес треба організовувати залежно від ситуації. Може бути: тимчасове призупинення освітнього процесу (працівники закладів освіти виконують заходи і завдання, визначені військово-цивільною адміністрацією); навчання дистанційне або за змішаною формою (за погодженням з військово-цивільною адміністрацією).

Навчання учнів з числа тимчасово внутрішньо переміщених осіб здійснюється за заявою одного з батьків за індивідуальною формою: екстернатною, сімейною (домашньою). Також вони можуть тимчасово відвідувати, за заявою одного з батьків, заклади загальної середньої освіти за місцем тимчасового перебування. За зазначених варіантів організації освітнього процесу МОН України рекомендує активно використовувати наявні електронні ресурси, насамперед Всеукраїнську школу онлайн, регіональні платформи, ресурси закладів освіти.

Особлива увага приділяється дітям з ООП. МОН України рекомендує розглянути можливість надавати корекційні послуги дистанційно, зокрема й дітям з числа внутрішньо переміщених осіб. Корекційні послуги надають залежно від рівнів підтримки, за якими розподілені діти.

З досвіду роботи спеціальних закладів освіти для дітей з ООП для реалізації індивідуального навчального плану, надання рекомендацій батькам і перевірки виконаних завдань педагогам (учителям, спеціальним педагогам (учителям-дефектологам, учителям-логопедом) можна рекомендувати використовувати такі засоби комунікації:

- розміщення завдань і рекомендацій на сайті закладу;
- створення груп із батьками, учнями в соціальних мережах (Viber, Telegram, WhatsApp тощо);

- використання електронних платформ (ZOOM, Google Classroom тощо);
- проведення скайп-конференцій;
- спілкування в телефонному режимі;
- листування через електронну пошту тощо.

Варіативність організації освітнього процесу є важливим фактором, оскільки навчання проводиться з урахуванням обставин, що склалися, зокрема – відповідно до місця перебування дитини, можливості долучитися до навчання тощо. Це можуть бути уроки та заняття онлайн у синхронному режимі; записи уроків і занять із можливістю їх перегляду в зручний час, використання матеріалів і ресурсів на інтерактивних освітніх платформах МОН України.

Також кожен заклад має можливість вносити корективи в організацію освітнього процесу (початок уроків, кількість і тривалість уроків тощо). В умовах війни освітній процес важливо адаптувати так, щоб навчання не перевантажувало дітей. Школа як осередок, що сьогодні об'єднує дітей і вчителів з різних регіонів, має створювати можливості для спілкування учням, зокрема організовуючи гурткову роботу, волонтерські проекти тощо.

Важливою умовою навчання є створення безпечного освітнього середовища, яке стане дуже актуальним з початком нового навчального року. У зв'язку з цим і для створення умов для безпеки учнів під час можливого виникнення небезпечних факторів унаслідок надзвичайних ситуацій, воєнних дій і терористичних актів школи мусять мати спеціально обладнані об'єкти укриття.

Урахування особливостей пізнавального розвитку дітей. Треба пам'ятати, що діти з порушеннями інтелектуального розвитку мають обмежені можливості пізнавальної діяльності, не можуть швидко і правильно реагувати та обробляти інформацію з навколишнього середовища. Через це важливим є застосування необхідної підтримки і допомоги таким дітям під час війни, враховуючи максимально їхні інтелектуальні можливості для мінімізації в них наслідків психологічної травми [5; 6].

Категорія учнів з ППР є неоднорідною групою. Своєрідність розвитку дітей зазначеної категорії обумовлена особливостями їхньої вищої нервової діяльності, що характеризуються розбалансованістю процесів збудження та гальмування, порушенням взаємодії першої і другої сигнальних систем. У структурі психіки таких дітей насамперед відзначається недорозвинення пізнавальних інтересів і зниження пізнавальної активності, що обумовлено уповільненням темпу психічних процесів. При ППР емоції, воля, поведінка, у деяких випадках і фізичний розвиток набувають певних специфічних ознак, хоча найбільш порушеним є процес мислення, і перш за все, здатність до абстрагування й узагальнення. Унаслідок чого формування знань та уявлень про довкілля відбувається надто повільно.

Розвиток усіх психічних процесів у дітей зазначеної категорії відрізняється якісною своєрідністю, при цьому порушеним виявляється вже перший щабель пізнання – відчуття й сприймання. Неточність і слабкість диференціювання зорових, слухових, кінестетичних, тактильних, нюхових і смакових відчуттів призводять до труднощів орієнтування учнів у довкіллі. У процесі засвоєння окремих

навчальних предметів це проявляється в уповільненому темпі опанування та розуміння навчального матеріалу.

У школярів з ППР з усіх видів мислення (наочно-дійове, наочно-образне й словесно-логічне) більшою мірою порушено логічне мислення, що виявляється в слабкості узагальнення, труднощах розуміння сутності явища або факту. У школярів з ППР відмічаються особливості в розвитку мовленнєвої діяльності, що, у свою чергу, проявляється в системному недорозвиненні всіх сторін мовлення: фонетичної, лексичної, граматичної. Труднощі звуко-буквеного аналізу і синтезу, сприймання й розуміння мовлення обумовлюють різні види порушень читання і письма. Зниження потреби в мовленнєвому спілкуванні призводить до того, що слово не використовується повною мірою як засіб спілкування; активний словник не тільки обмежений, але й наповнений штампами; фрази однотипні за структурою й бідні за змістом.

Особливості мовленнєвої діяльності цієї категорії учнів безпосередньо пов'язані з порушенням абстрактно-логічного мислення. Варто зазначити, що мовлення учнів з ППР належною мірою не виконує своєї регулюючої функції, оскільки найчастіше словесна інструкція виявляється незрозумілою, що призводить до невірного осмислення і виконання завдання. Однак у повсякденній практиці учні зазначеної категорії здатні підтримати розмову на теми, близькі їхньому особистісному досвіду, використовуючи при цьому нескладні конструкції речень.

Психологічні особливості учнів з ППР проявляються і в порушенні емоційної сфери. Залежно від ступеня враження інтелектуальної сфери, діти поведуться по-різному, виявляючи свої емоції. Так, збудливі діти можуть брати предмет чи приладдя, і тут же його кинути. Рухи в них швидкі, мовлення гучне, емоційні реакції нестійкі і поверхневі. Прояви гніву, образи, радості виражаються бурхливо, імпульсивно і не контролюються дітьми. В інших можна спостерігати загальмовану реакцію, вони діють мляво, нерішуче. Такі діти здаються мало-емоційними, хоча їх переживання нерідко бувають стійкими і досить глибокими. Розвиток емоцій дітей з ППР значною мірою визначається правильною організацією всього їхнього життя, наявністю спеціального, систематичного педагогічного впливу, реалізованого батьками в сім'ї та педагогами в навчальному закладі.

Вольова сфера учнів характеризується слабкістю власних намірів і спонукань, значною навіюваністю. Такі школярі вважають за краще обирати шлях, який не потребує вольових зусиль, а внаслідок непосильності пропонуваного вимог у деяких з них розвиваються такі негативні риси особистості, як негативізм і впертість.

Своєрідність перебігу психічних процесів і особливості вольової сфери школярів з ППР негативно впливають на характер їхньої діяльності, особливо на процеси довільності, що виявляється в недорозвиненні мотиваційної сфери, слабкості спонукань, недостатності ініціативи. Ці ознаки особливо яскраво проявляються в навчальній діяльності, оскільки учні розпочинають її виконання без необхідного попереднього орієнтування в завданні і не співставляють хід її виконання з кінцевою метою.

Разом з тим, у процесі здійснення тривалої, систематичної та спеціально організованої роботи, спрямованої на навчання цієї групи школярів цілепокладанню,

плануванню і контролю, їм стають доступними різні види діяльності: предметно-практична, сенсорно-пізнавальна, комунікативна, образотворча, конструктивна, ігрова тощо. Слід зазначити незалежність і самостійність цієї категорії учнів щодо догляду за собою завдяки оволодінню необхідними базовими соціально-побутовими навичками при спеціально організованому навчанні.

Також порушення вищої нервової діяльності, недорозвинення психічних процесів і емоційно-вольової сфери зумовлюють прояв певних специфічних особливостей особистості учнів з ППР, які характеризуються специфікою інтересів, потреб і мотивів, що ускладнює формування правильних відносин з однолітками і дорослими. Для учнів характерна знижена активність розумових процесів і слабка регулююча роль мислення: зазвичай вони починають виконувати роботу, не дослухавши інструкції, не зрозумівши мети завдання, не маючи внутрішнього плану дій. Однак при особливій організації навчальної діяльності учнів, спрямованої на їх навчання користуванню раціональними і цілеспрямованими способами виконання завдання, виявляється можливим певною мірою сформулювати життєво необхідні вміння і навички.

Таким чином, необхідно враховувати особливості пізнавальної діяльності, емоційно-вольової, мовленнєво-комунікативної і навчальної діяльності таких дітей при виборі стратегії навчання та підтримки в умовах військового стану в країні.

Використання спеціальних методів і прийомів навчання та підтримки. Використання спеціальних методів і прийомів, що застосовуються в процесі корекційно-розвивального навчання, сприятиме розвитку різних форм мислення учнів з інтелектуальними порушеннями, у тому числі й словесно-логічного. Для цього необхідно дотримуватись наступних способів навчання:

- доступність змісту навчального матеріалу;
- унаочнення змісту навчання;
- подача нового матеріалу невеликими порціями, з урахуванням працездатності;
- періодична актуалізація вивченого матеріалу, постійне повторення;
- використання засобів для розвитку пізнавальної діяльності і підтримки уваги;
- використання широкого арсеналу дидактичних, психокорекційних ігор і вправ (пізнавальних, сенсорних, рухових, комунікативно-мовленнєвих);
- позитивне оцінювання навчальних досягнень та успіхів.

Використання різних додаткових засобів і прийомів у процесі корекційно-розвивального навчання (ілюстративної, символічної наочності, різних варіантів планів, запитань учителя тощо) сприятиме підвищенню якості відтворення навчального матеріалу. Разом з тим треба мати на увазі, що специфіка пізнавальної діяльності багато в чому визначається структурою інтелектуального порушення. У зв'язку з цим урахування особливостей учнів надає можливість створювати умови, що сприяють розвитку всіх психічних процесів [7].

Застосування методів підтримки психоемоційного стану учнів. В умовах військового стану в країні кожному педагогу необхідно знати основні напрями врегулювання психоемоційного стану дітей, що спрямовані на зменшення стресу і надання їм позитивних життєвих стратегій, які підтримують їхню життєдіяльність.

Зазначимо, що обставини, пов'язані з війною, можуть викликати в дітей появу різних реакцій на стресові обставини (порушення режиму сну та харчування, дратівливість, тривожність тощо). Відтак, підтримка емоційного благополуччя дітей у кризовій ситуації полягає в створенні безпечного фізичного та емоційного середовища через спілкування з дитиною, рутини, активності, які допомагають із саморегуляцією, сприятимуть зменшенню стресу, підтримці її життєдіяльності і здатності адаптуватися в мінливих умовах соціального життя. Отже, необхідно використовувати наступні методи підтримки психоемоційного стану учнів:

- проведення бесід. Обговорення з учнями теми війни незалежно від того, які особливості має дитина та якого вона віку. Зміст і способи інформування про війну залежать від віку учнів, індивідуальних пізнавальних можливостей розуміння і сприймання мовлення;

- запровадження рутин (необхідних і передбачуваних щоденних завдань, що доповнюють правила і звільняють час для навчання). Запровадження рутин – одна зі складових ефективного управління класом. Утім, єдиного правильного переліку рутин не існує, адже вони залежать від школи, класу і форм навчання. Учителі на власний розсуд можуть обрати ті рутини, що якнайкраще підходять для конкретного класу. Так, усталений візуалізований розклад дня для школярів з ООП (картинки, список дій тощо), що складається зі звичних гігієнічних процедур, навчання предметам, фізичної активності, прогулянки, гри, прийому їжі, виконання побутових доручень є основою безпеки і впевненості учнів. Спланований розклад справ створює стан передбачуваності для дитини, допомагає зняти її тривожність;

- активне використання ігрової діяльності (рухливі ігри та вправи як в урочний, так і позаурочний час, сенсорні, дидактичні ігри тощо), що сприяє розвитку і підтримці соціальних, комунікативних, когнітивних навичок. Ігрова діяльність є доступним та ефективним засобом зняття психологічного напруження. Використання різноманітних видів ігор і вправ допомагає розвивати пізнавальну діяльність дітей з порушеннями інтелектуального розвитку; гармонізувати психоемоційний стан; зменшити невротичні реакції; поліпшувати емоційний стан дітей, що опинились у стресових ситуаціях. Варто пам'ятати, що ігри мають відповідати віку і психофізичному розвитку учнів;

- використання психокорекційних технік і вправ, спрямованих на зняття емоційного напруження та саморегуляції (дихальні вправи, арт-терапевтичні техніки, психогімнастика тощо). Ефективними є виконання дихальних і тілесних вправ. За своєю спрямованістю вони можуть бути такими, що розслаблюють, заспокоюють, знімають м'язове напруження, відновлюють ресурси, активізують тощо. Швидко повернути собі опори в стресових ситуаціях допоможуть прості міні-практики, запропоновані С. Ройз, передусім це ігри з долоньками (обведення долоні по контуру, відбитки на піску, будь-якій крупі, на папері; їх вирізання і розмальовування), створення ляльок (з ниток, поролону, тіста тощо) та ін. Утім, будь-яка творча робота може зцілювати від переживань, тож за можливості потрібно малювати, ліпити, конструювати, шити тощо.

Турбота про себе. Радимо педагогам потурбуватися про себе, свій емоційно-психологічний стан, дізнатися і використовувати техніки подолання тривожності. Потрібно зберігати і відновлювати свій ресурс. У цей складний час педагог повинен мати силу витримки, терпіння в роботі з дітьми, які зазнали психотравматичних впливів. У вчителів мають бути сили витримувати погляд дитини, наповнений болем, відповідати на її запитання, витримати реакцію, щоб послабити її занепокоєння.

Використання сучасних науково-практичних напрацювань. Доцільно в роботі з дітьми з порушеннями інтелектуального розвитку використовувати підготовлені поради для фахівців і батьків щодо навчання та підтримки учнів в умовах кризових викликів, які постійно висвітлюються на сайті Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України [8]. Так, фахівці відділу освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України беруть участь у розробці різного контенту для підтримки як дітей з інтелектуальними та комплексними порушеннями розвитку, так і для фахівців, які працюють з такими дітьми, наразі використовуючи різні форми навчання (очну, дистанційну, змішану). Також допомагають консультаціями і порадами батькам дітей з ООП, які потребують підтримки і допомоги фахівців. Співробітниками відділу проводяться всеукраїнські практико-орієнтовані конференції, семінари, «круглі столи», майстер-класи та інші заходи.

На підтримку й екстрену допомогу дітям з ООП розроблено пам'ятки рекомендаційного характеру, які містять певний алгоритм дій при стресі чи інших нервово-психічних розладах у дітей з особливими освітніми потребами. Пам'ятки містять певні алгоритми, як діяти в тій чи іншій ситуації та надати допомогу, яку потребують діти і підлітки.

На сторінці відділу постійно викладається корисний і цікавий матеріал для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку різного віку, у тому числі з ООП, для можливості дорослим заспокоїти дітей, створити психологічний комфорт. Для допомоги фахівцям, які працюють з дітьми з ППР, відділом освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку також презентуються методичні матеріали, презентації, путівники для батьків дітей з ООП. Саме запропоновані навчально-методичні матеріали, посібники, методичні рекомендації батькам і педагогам, які постійно розміщуються на сторінці Інституту та відділу у фейсбуці, розкривають важливі корекційні прийоми в роботі з дітьми з інтелектуальними та комплексними порушеннями розвитку, допомагають у дистанційному й очному навчанні, у використанні психокорекційних прийомів і технологій для нормалізації психічного стану, налагодженню комунікації та спілкування дітей зі своїми вчителями, друзями, однолітками.

Педагогам, психологам, батькам дітей з ООП презентовано різноманітні навчально-методичні матеріали щодо допомоги, підтримки і навчання дітей з ООП в умовах воєнного стану в країні, а саме:

- рекомендації для педагогів і батьків щодо дистанційного навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах воєнного стану: <https://ispukr.org.ua/?p=8727#.YkQ2u1VBzIU>

- інформаційні матеріали на підтримку педагогів, численні презентації та відеозаписи щодо порад для батьків, як діяти в складних ситуаціях, як надати дитині психологічну допомогу тощо: <https://ispukr.org.ua/?cat=5&paged=2#.YkQ2lVVbZlU>
- технології навчання учнів з інтелектуальними та комплексними порушеннями розвитку в умовах воєнного стану: <https://www.facebook.com/laboligo/posts/1669346520069635>
- інформаційні матеріали щодо надання допомоги і підтримки дітей із синдромом Дауна: <https://ispukr.org.ua/?p=8727#.YkQ7vlVBzIU>
- матеріали щодо психолого-педагогічної підтримки дітей з інтелектуальними та комплексними порушеннями розвитку в умовах воєнного стану в країні: <https://ispukr.org.ua/?p=8705#.YkQ4V1VBzIU>
- інтерактивні ігри-навчання для підтримки дітей, які знаходяться в умовах укриття: <https://ispukr.org.ua/?p=8716#.YkQ311VBzIU>
- відео-марафон «Освітній вектор: допомога, підтримка, навчання дітей з порушеннями інтелекту та комплексними порушеннями розвитку в умовах воєнного стану в країні» в рамках відзначення Днів науки: <https://ispukr.org.ua/?p=9174#.Yo4W0cNBzIU>

В означених матеріалах представлено актуальні розробки науковців і практичних працівників, висвітлено питання організації допомоги та підтримки дітям з особливими потребами у воєнний час, надаються конкретні рекомендації щодо використання корекційних методів, прийомів і сучасних практик навчання дітей з інтелектуальними та комплексними порушеннями розвитку.

Зазначимо, що до кожної дитини з порушеннями інтелектуального розвитку необхідно використовувати індивідуальний і диференційований підхід, тобто враховувати пізнавальні можливості дітей, їхній психологічний та емоційний стан. Не зважаючи на складні обставини війни, варто пояснювати дітям у доступній формі про події, які відбуваються навколо, сприяти формуванню в дітей реального сприйняття світу, заспокоювати їх, запевняти в тому, що ворог зазнає поразки і незабаром усі повернемося до мирного життя.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підбиваючи підсумки, зазначимо, що методичні поради щодо навчання та підтримки дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах воєнного стану в країні є актуальним запитом практики навчання учнів в умовах військових подій у країні. Розроблені практичні поради, які містять методичні прийоми і кроки підтримки, допоможуть навчати, розвивати й мінімізувати наслідки психологічної травми в дітей в умовах сьогодення. Реалізація освітнього процесу потребує організації безпечного простору, дотримання представлених нормативно-правових і навчально-методичних рекомендацій, технологій і прийомів ефективної взаємодії усіх учасників процесу. Актуальним є подальше дослідження організації та супроводу дистанційного навчання учнів з ППР різновікових груп, удосконалення електронних освітніх ресурсів, наповнення їх апробованим контентом з урахуванням рівня інтелектуального розвитку школярів, розроблення навчально-методичної літератури на основі апробованих успішних сучасних практик навчання

дітей, підвищення інформаційно-комунікаційної компетентності педагогів щодо технологій дистанційного викладання різних навчальних предметів і проведення корекційно-розвивальних занять.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Кремень В. Г.* (2022). Віроломне вторгнення Росії в Україну: виклики і перспективи. Виступ на засіданні Президії НАПН України 21 квітня 2022 р. Вісник Національної академії педагогічних наук України, 4(1). <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4121>

2. Про організацію освітнього процесу. Лист МОН № 1/3371-22 від 06.03.22 р. <https://mon.gov.ua/ua>

3. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної освіти (затв. Наказом МОН України від 08.09.2020 №1115). Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/deyaki-pitannya-organizaciyi-distancijnogo-navchannya-zareyestrovano-v-ministerstvi-yusticiyi-ukrayini-94735224-vid-28-veresnya-2020-roku>

4. *Прохоренко Л. І.* (2022). Наука і освіта в умовах війни: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. Вісник Національної академії педагогічних наук України, 4(1). <https://doi.org/10.37472/v.naes>

5. Психолого-педагогічний супровід навчання дітей з інтелектуальними порушеннями : навч.-метод. Посіб. / О. В. Чеботарьова та ін. Харків. Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2020. 256с. Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/722281/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9F%D0%9F%D0%A1%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%202018.pdf>

6. *Чеботарьова О. В.* (2020). Учні початкових класів із порушеннями інтелектуального розвитку: навчання та розвиток: навчально-методичний посібник / О. В. Чеботарьова, І. В. Гладченко. Харків: Вид-во «Ранок», 128 с. http://lib.iitta.gov.ua/726228/1/%D0%A3%D0%9F%D0%9A_i%D0%B7_%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%83%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D0%BC%D0%B8_i%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83.pdf

7. *Чеботарьова О. В.* (Ред.). (2020). Порадник батькам: практичні рекомендації під час дистанційного навчання дітей з інтелектуальними порушеннями: навч.-метод. Посіб. Київ: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України. Режим доступу: <http://ispukr.org.ua/?p=5762#.Xz1pztQS9H0http>

8. Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України (2022, 19 березня). Допомога та підтримка дітям з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах воєнного стану в країні. <https://bit.ly/3G3voaz>

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. *Kremen, V. H.* (2022). Russia's treacherous invasion of Ukraine: challenges and prospects: Speech at the meeting of the Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine on April 21, 2022. Bulletin of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, 4(1). <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4121>

2. To organize the educational process. Lyst MON No. 1/3371-22 vid 03.06.22 roku <https://mon.gov.ua/ua>
3. Regulations on the distance form of obtaining full general education (approved by the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 08.09.2020 №1115). Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/npa/deyaki-pitannya-organizaciyi-distancijnogo-navchannya-zareyestrovano-v-ministerstvi-yusticiyi-ukrayini-94735224-vid-28-veresnya-2020-roku>
4. *Chebotalyova, O. V.* (Ed.). (2020). Parent's guide: practical recommendations for distance learning of children with intellectual disabilities: a textbook. Kyiv: Mykola Yarmachenko ISPP of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. Retrieved from: <http://ispukr.org.ua/?p=5762#.Xz1pztQS9H0http>
5. *Prokhorenko, L. I.* (2022). Science and education in the conditions of war: Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology of the National Academy of Sciences of Ukraine. Bulletin of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, 4(1). <https://doi.org/10.37472/v.naes>
6. *Chebotalyova, O. V.* (Ed.). (2020). Psychological-pedagogical support for the education of children with intellectual disabilities/educational and methodological guide: popular science edition. Kharkiv. «Morning» Publishing House, VG «Kangaroo», 2020. 256p.
7. *Chebotalyova, O. V.* (Ed.). (2020). Elementary school students with intellectual development disorders: learning and development: educational and methodological manual / O. V. Chebotaryova, I. V. Gladchenko. Kharkiv: Ranok Publishing House, 2020. 128 p.
8. Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (March 19, 2022). Help and support for children with intellectual disabilities in the conditions of martial law in the country. <https://bit.ly/3G3voaz>